

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНИХ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ СТУДЕНТІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Чорна Г. В., аспірант

*Запорізький національний університет,
вул. Жуковського, 66, м. Запоріжжя, Україна*

chorna.a.v@ukr.net

У статті розглядаються характерні особливості сучасної молоді відповідно до орієнтації на певні цінності, визначено чотири типологічні групи молодих людей. З'ясовано, що у різних країнах процес формування національних ціннісних орієнтацій студентів закладів вищої освіти відбувається по-різному, залежно від втручання держави в даний процес. Так, розглянуто основні засади виховання національних цінностей у таких країнах, як США, країни Європи, Японія, Казахстан, Узбекистан, Грузія. На основі аналізу зроблено висновок, що досвід Японії є найбільш цінним та доцільним для імплементації на території нашої країни, оскільки ґрунтується на пріоритетності виховання національних ціннісних орієнтацій у підготовці студентів до самостійного життя.

Ключові слова: цінність, система цінностей, ціннісні орієнтації, студенти, молодь, заклади вищої освіти, зарубіжний досвід.

EXTERNAL EXPERIENCE OF FORMING NATIONAL VALUABLE ORIENTATIONS OF STUDENTS IN HIGHER EDUCATION STAFF

Chorna H. V., Postgraduate student

*Zaporozhzhia National University,
Zhukovsky str., 66, Zaporizhzhia, Ukraine*

chorna.a.v@ukr.net

The problem of value orientations of youth has always been one of the most urgent. The state and society are aware that the future of the country depends on the state of youth, its ideological attitudes and practical actions. The purpose of this article is to reveal the peculiarities of foreign experience in the formation of national value orientations for students of higher education institutions. Characteristics of modern youth are considered, among them: youth lives in a new country, where democracy develops, adjustments are made in the value and value orientations of the younger generation; the information society enables students to master modern information, to classify it, to be aware and to take in accordance with the cognitive abilities and professional training of them as future specialists; the aspiration of students to new, their operational perception, is related to the age-related youth: easy to study and open to new knowledge; a potential opportunity to acquire education abroad in the conditions of the European vector of development of the higher professional school of Ukraine. All this determines the specifics of the structure and dynamics of the development of value orientations of the modern student. At the same time, according to the orientation of certain values, young people are divided into four typological groups: young people who prefer previous values; those who have diametrically opposed views to the supporters of the first group; young people (few of them) who, while criticizing the values of the socialist society, do not completely deny them; young people, who are characterized not only by the negation of the "old world" but by intolerance of any values other than their own. It is revealed that in different countries the process of formation of national value orientations for students of institutions of higher education occurs in different ways depending on the state's interference in this process. So, consider the basic principles of education of national values in countries such as the United States, European countries, Japan, Kazakhstan, Uzbekistan, Georgia. Based on the analysis, it is concluded that the experience of Japan is the most valuable and expedient for implementation in our country, because it is based on the priority of education of national value orientations in the preparation of students for independent living.

Key word: value, value system, value orientation, students, youth, institutions of higher education, foreign experience.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями.

Проблеми молодіжних ціннісних орієнтацій завжди були одними з найактуальніших. Суспільство усвідомлює, що від морального стану молоді, а також її світоглядних життєвих позицій і практичних дій залежить майбутнє всієї країни. Враховуючи суб'єктивні фактори

розвитку суспільства, постають необхідними аналіз, прогнозування та їхній вплив на формування національних ціннісних орієнтацій студентської молоді. У сучасних умовах суспільного розвитку виникає нагальна потреба коригування національних ціннісних орієнтацій сучасної студентської молоді. Ураховуючи дані потреби, виникає необхідність аналізу цінностей суспільства за кордоном, досвіду формування національних ціннісних орієнтацій у педагогіці та нормативних документах різних країн світу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано вирішення цієї проблеми й на які спирається автор.

Вивчення особливостей формування національних ціннісних орієнтацій студентів закладів вищої освіти перебуває в центрі уваги таких науковців, як: Л. Виготський, В. Василенко, Б. Ананьєв, С. Максименко, Ж. Омельченко, К. Роджерс, Є. Шиянов, С. Рубінштейн, російський науковець Д. Леонтєв, грузинський психолог і філософ Д. Узнадзе. Однак варто зазначити, що швидкоплинність сучасного соціокультурного середовища обумовлює актуальність дослідження міжнародного досвіду з формування національних ціннісних орієнтацій студентів з метою їхнього ефективного впровадження у вітчизняний освітній процес.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячена стаття. Формулювання цілей статті (постановка завдання).

Метою даної статті є розкриття особливостей зарубіжного досвіду формування національних ціннісних орієнтацій студентів закладів вищої освіти, визначення необхідності його впровадження у систему роботи в даному напрямку в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів.

Досліджуючи вітчизняну та зарубіжну літературу та сучасні дослідження щодо студентської молоді, О. Жулінська зазначає, що можна стверджувати про те, що студентська молодь істотно відрізняється від студентства ХХ ст. за такими характерними особливостями:

- 1) молодь живе в новій країні, де розвивається демократія, вносяться корективи в цінності й ціннісні орієнтації підрастаючого покоління;
- 2) інформаційне суспільство дає можливість студентам опановувати сучасну інформацію, класифікувати її, усвідомлювати і приймати відповідно до пізнавальних здібностей і професійної підготовки їх як майбутніх фахівців;
- 3) прагнення студентів до нового, їх оперативне сприйняття, пов'язане з обумовленим віком молоді: легкого до навчання і відкритого до нових знань;
- 4) потенційна можливість здобувати освіту за кордоном в умовах європейського вектора розвитку вищої професійної школи України. Усе це визначає специфіку структури і динаміку розвитку ціннісних орієнтацій сучасного студента [1, с. 293].

На думку С. Драча, відповідно до орієнтації на певні цінності, молоді люди поділяються на чотири типологічні групи:

1. Перша група – це молоді люди, які віддають перевагу попереднім цінностям, що отримало суспільство від радянської епохи. Представники цієї групи підтримують в Україні комуністичну, соціалістичну ідеологію. Ця молодь схильна до протестів, пікетів, акцій непокори під керівництвом старших. У переважній більшості ці молоді люди не підтримують шлях ринкових перетворень і є прихильниками авторитарної свідомості та симпатизують харизматичним лідерам і вождям.
2. Друга група – це ті, хто має діаметрально протилежні погляди до прихильників першої групи. Це хлопці та дівчата, які повністю відкидають цінності минулого, відстоюють

ліберальну ідеологію та цінності тих суспільств, які мають розвинуту ринкову економіку, високий рівень соціального забезпечення громадян.

3. Третя група – це молоді люди (їх небагато), які хоча і критикують цінності соціалістичного суспільства, але повністю їх не заперечують. Така молодь має відношення до робітничого і профспілкового руху, пропагують ідеї лібералізму.
4. Четверта група – це молоді люди, для яких характерно не просто заперечення «старого світу», а нетерпимість до будь-яких цінностей, окрім своїх власних. Такий тип молоді вчені визначають як квазіреволюційний тому, що вони настільки радикальні, що не просто прагнуть розірвати свої відносини зі старим світом, однак просто готові зруйнувати їх [2, с.28-29].

Як зауважує Н. Поветкіна, ціннісні орієнтації є компонентом складної структури відношень особистості до умов її існування і діяльності. Вони пов'язують воєдино суспільне, групове й індивідуальне в свідомості й поведінці особистості, визначають її провідні позиції, надають спрямованості діяльності людини, є центральною ланкою ціннісно-смыслового аспекту професійного самовизначення [3, с. 77].

Варто зазначити, що формування національних ціннісних орієнтацій студентів закладів вищої освіти – це доволі складний інтегративний процес самопізнання і ціннісного ставлення студента до самого себе як носія відповідних ціннісних ознак певної нації, що дає змогу управляти його поведінкою в процесі національних взаємовідносин.

На думку В. Баранівського, проблема піднесення української спільноти до найвищого для сучасної епохи рівня цивілізації і культури та інтегрування України в європейське співтовариство актуалізує потребу у вихованні громадянина-патріота, гуманіста і демократа. Очевидно, що без таких цінностей, як чесність, відповідальність, гідність, толерантність, свобода, патріотизм не можна сподіватися на поліпшення ситуації у країні. Проблема моралі і патріотизму – це вже не просто сфери філософії чи педагогіки, а прерогатива національної безпеки [4, с.392].

Вітчизняний дослідник В. Кремень зазначає, що українське суспільство сьогодні потребує пошуку нових знань, стереотипів мислення на засадах національної історико-культурної спадщини, а національна ідея закладена у мрії мати свою самостійну державу та її щасливе процвітання, демократичне суспільство з національною культурою, освітою, системою навчання і виховання. Ця обставина актуалізує проблему формування національних цінностей [5, с.8].

Дослідниця Ю. Афанасьєва зазначає, що країни світу по-різному здійснюють формування національних ціннісних орієнтацій молоді залежно від ступеня участі держави в цьому процесі. Наприклад, у країнах, для яких характерна англосаксонська модель молодіжної політики, а саме: Америка, Канада, панує підхід підтримки виключно добровільної діяльності молоді, без системної участі держави [6, с. 177].

Під патріотизмом у громадян США розуміється насамперед здійснення своїх конституційних прав та свобод, що дає змогу вільно висловлювати свою власну думку з будь-яких питань, мобілізувати інших громадян для вирішення проблем держави [6, с.177].

Європейська модель національної молодіжної політики, яка ґрунтується на чіткій системі взаємовідносин між різними сферами політики, що має власні цілі, задачі та очікувані результати, навпаки, відрізняється централізованим процесом виховання [6, с.177].

Більшість країн Західної Європи також убачають тісний зв'язок між освітою та вихованням патріотизму. Однак у результаті демократизації політичного життя та поглиблення інтеграційних процесів між країнами поняття патріотизму було дещо переоцінено, та його виховання було замінено формуванням громадянськості – нової інтегративної якості особистості, що сприяє соціалізації молодих людей в умовах сучасного світу. Серед цілей

цього напрямку освіти можна виділити такі, як виховання у громадян гармонійного прояву патріотичних почуттів, почуття гідності та внутрішньої свободи, толерантності, гуманізму, дисциплінованості та поваги до державної влади.

У Японії, наприклад, система морального та патріотичного виховання є тісно пов'язаною із державною системою освіти. Ще в 2006 р. у країні прийнято поновлений закон про освіту, у якому особлива роль приділяється прищепленню любові до малої Батьківщини та історії країни [7]. Урядом Японії розроблено навчальний план, у якому виховання «почуття любові до своєї країни» визначається як основна мета шестирічної програми навчання.

Досвід Японії є найбільш цінним та доцільним для впровадження на території нашої країни, оскільки ґрунтується на пріоритетності виховання національних ціннісних орієнтацій у підготовці студентів до самостійного життя. Усі японські навчальні заклади функціонують під ідейними девізами: "Успіху домагаються наполегливою працею", "Якщо ти відстаєш, наполегливіше працюй над собою" тощо [8]. Оскільки японські навчальні заклади діють за принципом "Працювати на межі своїх можливостей", то не дивно, що держава має високий рівень виховання багатокультурного народу, а також економічні успіхи та світове визнання. Досліджуючи виховання молодих японців-патріотів, ми спостерігаємо, що цей процес відображений у громадянському вихованні, яке, своєю чергою, вибудовується на трьох напрямках: моральне виховання (повага до людської гідності і шанування життя; моральні почуття; розвиток традиційної культури; повага до демократичних цінностей і держави; виховання миролюбності і поваги до інших народів; розвиток здібностей до самостійного прийняття рішень); соціальні дослідження (географія, історія, основи громадянськості та інші); спеціальна освіта (повсякденна діяльність: участь у спортивних, музичних, культурних, мистецьких, академічних клубах; діяльність у команді (обмін міркуваннями, ідеями, підтримка старшими учнями молодших); участь у заходах, акціях, фестивалях, церемоніях, екскурсіях, музеях; задіяння в громадській роботі, прибирання класної кімнати, навчальних закладів, території, парків; турбота про тварин тощо).

Країни ближнього і далекого зарубіжжя також мають певні особливості досвіду виховання національних цінностей серед студентів закладів вищої освіти.

У Грузії патріотичне виховання молоді відбувається здебільшого в контексті військово-патріотичного. Активізувався цей процес після того, як Президент Грузії М. Саакашвілі задався метою збільшити кількість військовослужбовців запасу. З метою підготовки резервістів була запущена програма «Патріот», що передбачає двотижневі збори підлітків і молоді у військово-польових таборах, з проведенням на них занять з фізичної, початкової військової підготовки, національно-патріотичного виховання. Фахівці відзначають, що програма має явно мілітаристський ухил і в основі її ідеології лежить орієнтація на Захід [9].

На думку О. Діденко, Республіка Узбекистан також здійснює комплекс заходів у напрямі патріотичного виховання. На рівні держзамовлення поштовою для розвитку патріотичного виховання стала Директива Д-18, ухвалена Міністерством оборони Республіки, яка передбачає створення нових та відновлення раніше існуючих військово-патріотичних клубів, об'єднань у середніх навчальних закладах, ліцеях, закладах вищої освіти, сільській місцевості. Також почали функціонувати військово-спортивні оздоровчі табори. Згідно зі статистикою, у період з 2000 по 2004 роки було створено більше 100 військово-патріотичних клубів, у яких щорічно проходили допризовну підготовку більше 2 500 чоловік [10, с.55].

Серед молоді Казахстану закладаються основи морального, духовного, культурного, фізичного та іншого розвитку особистості. Механізми патріотичного виховання казахстанців спрямовані насамперед і здебільшого на створення умов для подальшого національного відродження Казахстану як країни, яка динамічно розвивається, що претендує на входження в список 50 найбільш розвинених країн світу. Складовою частиною патріотичного виховання казахстанської молоді є військово-патріотичне виховання, спрямоване на формування

готовності до військової служби як особливого виду державної служби. Молодіжні організації цієї країни з особливою активністю повинні працювати і в цьому напрямку [11, с. 79].

Як указує І. Лебідь, варто звернути увагу на те, що національні цінності творяться національною спільнотою, насичуються відповідними національними почуттями, переживаннями, які постають з умов суспільного життя, еволюціонуючи разом із нацією, та реалізуються через кожен окрему особистість. Такі цінності формуються в результаті усвідомлення нацією своїх потреб згідно з результатами ціннісного ставлення. Зокрема, до національних цінностей українців належать: українська національна ідея, українська мова, національна самосвідомість, національна гідність і гордість, національний характер, історична пам'ять, державні та національні символи України, Конституція України, національна культура (традиції, звичаї, обряди, мистецтво, побут, національні особистісні-символи), релігія, життя і здоров'я громадян української нації, патріотизм та територіальна цілісність, незалежність і соборність Української держави-нації. Національні цінності мають двозначний характер: сприяють функціонуванню національних цінностей та водночас визначають зміст національних цінностей [12, с. 80-85].

У Концепції національно-патріотичного виховання студентської молоді Харківського національного аграрного університету імені В. В. Докучаєва зазначається, що на сучасному етапі розвитку України виникає необхідність переосмислення зробленого у напрямку формування національних ціннісних орієнтацій і здійснення системних заходів, спрямованих на посилення національно-патріотичного виховання студентської молоді – формування нового українця, що діє на основі національних та європейських цінностей:

- повага до національних символів (Герба, Прапора, Гімну України);
- участь у громадсько-політичному житті країни;
- повага до прав людини;
- верховенство права;
- толерантне ставлення до цінностей і переконань представників іншої культури, а також до регіональних та національно-мовних особливостей;
- рівність усіх перед законом;
- готовність захищати територіальну цілісність України [13].

З огляду на це, впровадження сучасного зарубіжного досвіду у формування ціннісних орієнтацій, національної свідомості студентів у межах закладу вищої освіти здійснюється шляхом виконання таких завдань:

1. Націлити студентів на формування і розвиток національних ціннісних орієнтацій і соціальний успіх.
2. Здійснювати оцінку діяльності і поведінки суб'єктів національного простору та поведінку оточення в культуротворчому середовищі закладу вищої освіти.
3. Сприяти розвитку вміння і здатності залежно від ситуації чи обставин корегувати власну діяльність і поведінку.
4. Утворювати наявність невід'ємних національних ідеалів, принципів і національних ціннісних орієнтацій студентів.

Отже, не варто залишати поза увагою той факт, що формування національних ціннісних орієнтацій залежить від сукупності чинників, а саме: політичних, соціальних, економічних, що створює пізнавально-діючу систему, яка є невід'ємною частиною вже сформованого суспільного світогляду у сфері вищої освіти. Такі особливості формування національних ціннісних орієнтацій характерні не тільки для України, а й для країн Європи.

Висновки з дослідження та перспективи подальших розвідок у цьому напрямі.

З проведеного дослідження можемо зробити наступні висновки. По-перше, зарубіжний досвід формування національних ціннісних орієнтацій студентів свідчить про те, що окрема країна обирає власні інструменти щодо підвищення патріотичного духу студентів, залежно від ступеня втручання держави у даний процес. Деякі країни заохочують добровільну участь

студентів у процесі вирішення проблем суспільства, інші – контролюють даний процес на найвищому рівні, решта – відійшли від патріотичного виховання, тим самим надаючи перевагу громадянському вихованню, яке спрямоване на реалізацію прав і свобод людини та громадянина. По-друге, Україна в межах реалізації Концепції національно-патріотичного виховання дітей та молоді повинна опиратися на вже сформований зарубіжний досвід з метою вибору необхідних для цього інструментів щодо подальшої їх адаптації до сучасних потреб та реалій. Особливістю процесу формування національних цінностей студентів для більшості країн за кордоном є те, що поняття «національні ціннісні орієнтації» мало використовується, уживається більш широке поняття «національні цінності». Для кожної країни за кордоном характерна своя система формування цінностей та патріотичного виховання студентів, але характерними особливостями для всіх країн є те, що процес формування цінностей та його результат залежить від політичних, соціальних, економічних чинників.

ЛІТЕРАТУРА

1. Жулінська О. В. Формування ціннісних орієнтацій сучасної студентської молоді в психолого-педагогічних умовах. *Проблеми інженерно-педагогічної освіти*. 2011. № 32-33. С. 293-298.
2. Драч С. В. Ціннісні орієнтації студентської молоді українського суспільства: сутність та динаміка: зб. наук. праць Хмельн. інс. соц. технологій ун. 2010. № 2. С. 26-30.
3. Поветкіна Н. С. Аналіз ціннісних орієнтацій професійної підготовки студентів-менеджерів. *Наука - виробництво, 2016* : зб. тез доп. Л наук. конф. студ. і магістрантів, 14 квіт. 2016 р. Кіровоград, 2016. С. 76–78.
4. Баранівський В. Ф. Освіта і духовна безпека українського суспільства. *Вища освіта України: Теоретичний та наук.-метод. часопис. Додаток 1: Наука і вища освіта* . Київ, 2013. №2. С. 385-395.
5. Кремень В. Г. Освіта в Україні: стан і перспективи розвитку. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика*: зб. наук. праць, Ч. 1. Київ, 2001. С.5-14.
6. Афанасьєва Ю. В. Закордонний досвід патріотичного виховання. *Актуальні проблеми державного управління*. 2017. №52. С. 176-180.
7. Истоки патриотического воспитания и обновленный закон об образовании Японии. *Вестник МГОУ. Серия «История и политические науки»*. 2015. URL: <http://moyuniver.net/istoki-patrioticheskogo-vozpitanija-i-obnovlennij-osnovnoj-zakon-ob-obrazovanii-yaonii/> (дата звернення: 17.10.2017).
8. Загальна освіта в Японії. URL: <http://www.euroosvita.net/prog/print.php/prog/print.php?id=1778>
9. Законодательные перспективы молодежного патриотического воспитания URL: http://www.nirsi.ru/NewGeneration/n104/Patr_vosp_mol.pdf/
10. Діденко О. Г. Зарубіжний досвід патріотичного виховання громадян та можливості його адаптації в Україні. *Аспекти публічного управління*. 2014. № 3-4. С. 52-59.
11. Кабульдинов З. Е. Патриотическое воспитание граждан на опыте молодежных организаций: уч.-метод. пособ. Астана, 2011. 210 с.
12. Лебідь І. В. Національні цінності у виховному процесі загальноосвітньої школи (теоретико-методологічний аспект) : дис. канд. пед. наук : 13.00.01 / Центр. інс. післядипл. пед. освіти АПН України. Умань, 2002. 222 с.
13. Концепція національно-патріотичного виховання студентської молоді Харківського національного аграрного університету ім. В. В. Докучаєва. URL: <http://knau.kharkov.ua/uploads/pubinfo/pol2017/polnrvsm.pdf>.